

KEVORK B. BARDAKJIAN

1942 yılında Beyrut'ta, kökleri Antep'e uzanan bir aileye doğdu. Erivan Devlet Üniversitesi'nde Ermeni dili ve edebiyatı okudu. Doktorasını ünlü mizah yazarı Hagop Baronyan üzerine hazırladığı çalışmasıyla Oxford Üniversitesi'nde tamamladı. Ermenice, İngilizce, Arapça, Rusça, Fransızca ve Türkçe bilen Prof. Kevork B. Bardakjian, Michigan Üniversitesi'nde görev yapmaktadır.

U s u l g e r e ğ i

Bu kitap, Kevork B. Bardakjian'ın *A Reference Guide to Modern Armenian Literature, 1500-1920* (Wayne State University Press, Detroit, 2000) adlı çalışmasının Türkçe çevirisidir.

Çeviride, yazarın Ermeniceden İngilizceye harf çevirisinde kullandığı akademik sisteme uyulmadı. Ermenice yazar ve eser adlarının yazımında Batı Ermenicesine ve Türkçeye aşına okurlar dikkate alındı (Ermenice-Türkçe harf çevirisi tablosu için bkz. s. 17). Bu kural, kitapta çokca bulunan Rusça yazar ve eser adları için de uygulandı. Kitaptaki köşeli ayrıçlar ([]) yazara aittir. Yer yer metne tarafımızdan yapılan eklemeler iki eğik çizgi (//) arasında gösterildi.

Türkçe yazımda Ömer Asım Aksoy'un *Ana Yazım Kılavuzu* (Epsilon Yay.) temel alındı, Necmiye Alpay'ın *Türkçe Sorunları Kılavuzu*'ndan (Metis Yay.) yardımcı kaynak olarak yararlanıldı.

Çevirideki başlıca kısaltmalar

ty *yayın tarihi yok* / yy *yayın yeri yok*

bkz. *bakınız* / tbkz. *tümüne bakınız*

ed. *editör* / fask. *fasikül*

y a y ı n c ı n ı n n o t u

MODERN ERMENİ EDEBİYATI

A r a s Y a y ı n c ı l ı k

İstiklal Caddesi, Hıdivyal Palas 231/Z

34430 Tünel, Beyoğlu-İstanbul

Tel: (0212) 252 65 18 - 243 06 02

Fax: (0212) 252 65 19

info@arasyayincilik.com

www.arasyayincilik.com

Sertifika No: 10728

ARAS - URUU 140

Kevork B. Bardakjian
Modern Ermeni Edebiyatı

Yayına Hazırlayan
Ararat Şekeryan
Ardashes Margosyan

Redaksiyon
Nazım Dikbaş (I. kısım)
Ararat Şekeryan (II. kısım)

Kapak Görseli
Seeroon Yerétzian, "Splendor of Aypupen"

Kapak Tasarımı
Aret Gıdır

*Türkçe çevirinin baskısı kitabın İngilizce orijinalinin basım haklarını
elinde bulunduran Wayne State University Press'in izniyle gerçekleşmiştir.*

© Aras Yayıncılık, 2013

ISBN 978-605-5753-40-5

Baskı ve Cilt
Ertem Basım Ltd. Şti. / Ankara
Tel: (0312) 640 16 23 Faks: (0312) 640 16 24
Sertifika No: 26886

Ekim 2013, İstanbul

MODERN ERMENİ EDEBİYATI

KEVORK B. BARDAKJIAN

ÇEVİREN

FATMA ÜNAL (I. kısım)

MARAL AKTOKMAKYAN (II. kısım)

Մի եղեց անպտուղ ի փոքր վաստակոյս
իբր ապաջան սերմանող անբերրի երկրի

Նարեկ, բան Բ

Ani ve Nayiri'ye...

İÇİNDEKİLER

Teşekkür.....	13
Önsöz.....	15
Ermenice-Türkçe harf çevirisi.....	17
Kısaltmalar.....	18
I. Kısım: Ermeni Edebiyatının Genel Tarihi: 1500-1990.....	23
On altıncı yüzyıl.....	25
On yedinci yüzyıl.....	52
On sekizinci yüzyıl.....	85
On dokuzuncu yüzyıl.....	115
Yirminci yüzyıl: İlk yirmi yıl.....	177
Yirminci yüzyıl: 1920-1990.....	239
II. Kısım: 1500-1920 Tarihleri Arasında Doğmuş Yazarlar: Biyografi-Bibliyografya.....	301
III. Kısım: Bibliyografyalar ve Başvuru Kaynakları.....	669
Ermeni Edebiyatına İlişkin Genel Bibliyografyalar.....	671
Ermeni Edebiyatına İlişkin Genel Başvuru Kaynakları.....	676
Kısa Dönemleri Kapsayan İncelemeler.....	680
IV. Kısım: Antolojiler.....	707
Ermenice Antolojiler.....	709
Çevrilmiş Antolojiler.....	713
V. Kısım: Özel Başlıklar.....	715
Âşıklar (Aşuğ).....	717
Folklor.....	719
Edebi etkileşimler.....	726
Vezin.....	732
Dizin.....	735

Teşekkür

Robert W. Thomson ile, tek ciltlik bir çalışma olarak planladığımız *Ermeni Edebiyatı Rehberi* adlı projeye başladığımızda, bir grup dostumuz, meslektaşımız ve bu konuya ilgi duyanların destek ve teşvikiyle karşılaştık.

Böyle bir kitap hazırlama fikri ilk olarak Harvard College Library Ortadoğu Bölümü'nün o dönemki başkanı Dr. David H. Partington'dan çıktı. National Endowment for the Humanities'den aldığımız iki senelik burs (1979-81) UCLA'den Geoffrey Goshgarian'ın yardımlarına başvurmamıza olanak sağladı. Goshgarian, Harvard'da geçirdiği iki sene boyunca biyografik bilgiler topladı ve kitaptaki birçok yazar biyografisinin taslaklarını hazırladı. Sayısız malzeme üzerine yaptığı ustaca analizlerle hazırladığı altyapı son derece önemliydi. Fakat projenin son şeklini alması gecikince Robert ve ben 1980-90 arası toplanan malzemenin kısaltılmasına karar verdik. Ermeni Genel Hayırsever Cemiyeti'nden (AGBU) alınan cömert burs sayesinde projeyi tamamlamayı başardık. Harvard College Library Ortadoğu Bölümü'nden Helen Greene-Quigley Batı dillerindeki kaynaklardan gerekli bilgileri derledi. Erivan'daki Ulusal Kütüphane'nin usta bibliyografaları Manya Babayan ve Emma Babayan, Ermenice ve Rusça kaynaklardan geniş çaplı materyal toplayarak, taslaktaki edebiyat eleştirisine ilişkin on yıllık bilgi eksikliğini kapamamızı sağladılar. Eylül 1993'te Robert ile birlikte Harvard'dan ayrıldıktan sonra bu projeyi iki ayrı kitap halinde hazırlama kararı aldık. Robert, 1995 yılında, beşinci yüzyıldan on beşinci yüzyıla uzanan dönemi kapsayan kitabını yayımladı (*A Bibliography of Classical Armenian Literature to 1500 AD*. Brepols, 1995; *Corpus Christianorum*). Benim hazırladığım bu cilt ise 1500-1920 yılları arasında doğmuş yazarları içermektedir.

Kadim dostum ve meslektaşım Robert'a çok şey borçluyum. Bu projenin tasarlanması ve hayata geçirilmesindeki rolü, proje sürecindeki katkıları ve her daim desteği yadsınamaz.

Tüm dostlarımla, meslektaşlarımla ve öğrencilerimin cömert yar-

dımlarına minnetar olduğumu belirtmeliyim. Edmond Y. Azadian, Rahip Krikor Maksoudian, Ronald G. Suny, Robert W. Thomson ve Khachig Tölölyan kitabın giriş kısmıyla alakalı önemli katkılar sundular. Projenin hayata geçirildiği Harvard College Library Ortadoğu Bölümü çalışanlarına ve bu projenin belirli aşamalarında araştırmalarda bulunduğum birçok enstitünün çalışanlarına teşekkür ederim: Venedik ve Viyana Mkhitarist Birlikleri, Ermenistan Ulusal Kütüphanesi Madenataran, Ermenistan Bilimler Akademisi Manug Apeğyan Edebiyat Enstitüsü, Ermenistan Bilimler Akademisi Kütüphanesi, Erivan Yeğişe Çarents Sanat ve Edebiyat Müzesi, Erivan Devlet Üniversitesi Kütüphanesi, Paris Nubar Kütüphanesi, New York'taki Ermeni Kilisesi Piskoposluğu'na bağlı olan Krikor ve Clara Zohrab Bilgi Merkezi ve Michigan Üniversitesi H. Hatcher Lisansüstü Çalışmalar Kütüphanesi. Gerekli teknik destek için Michigan, Southfield'deki Arzo Computers'a özel fontlar tasarladığı için teşekkür ederim /kitabın Türkçe baskısında bu fontlar kullanılmamıştır/. Elyazmalarının yayıma hazırlanışında gösterdikleri titizlik için Kathy Wilson ve Wayne State University Yayınları'ndan Alice Nigoghosian, Jennifer Backer ve Kathy Wildfong'a teşekkür ederim. Kitabın zarif tasarımını Art Charrow'a borçluyum. AGBU'nun cömert yardımları olmasaydı bu proje gerçekleşmezdi.

Bu kitabı tamamlayışımı karımın ve iki kızımın yıllar boyu gösterdikleri sabra ve desteğe borçluyum.

KBB

2 Ağustos 1995, Ann Arbor

Önsöz

Başlığından da anlaşılacağı üzere, rehber niteliğindeki bu kitabın 1500-1920 yılları arasında doğmuş Ermeni yazarların eserlerine ve bunlar üzerine yazılmış çalışmalara kaynaklık etmesi amaçlanmıştır. Her ne kadar okuyucu, kitabın kimi yerlerinde halen elyazması formunda kalmış metin referanslarıyla karşılaşacak olsa da, bu çalışma sadece *matbu Ermenice* eserleri kapsayan bir kaynak kitaptır. Kitaba, yabancı dillerde yazan Ermeni yazarlar dahil edilmemiştir.

“Edebiyat” terimi 1500-1800 yıllarını kapsayan dönem özelinde kelimenin geniş anlamıyla ele alınmış, böylelikle kitaba, örneğin, tarihçiler de dahil edilmiştir. On dokuzuncu ve yirminci yüzyılların ele alındığı bölümlerde ise kesin bir şekilde edebi eserlere yoğunlaşmıştır. Birçok başka dönemlendirme sisteminde olduğu gibi, Ermenicede de ortaçağın on sekizinci yüzyıl ile sona erdiği unutulmamalıdır. Bu açıdan, kitabın “geç ortaçağ ve modern” dönemi kapsadığını söyleyebiliriz. Bu çalışma, içerdiği kronolojik bölümlendirmeler ve yorumlarla birçok açıdan Ermeni yazın geleneğini yansıtmaktadır. Ancak, tarih bölümlendirmesi hususunda, genel kabul görmese de, okuyucuya tanıdık ve uygun geleceğini düşündüğüm daha formel ve yaygın bir bölümlendirme tercih edilmiştir.

Kitabın beş ana kısmının ilki iki bölümden oluşmaktadır: Modern çağın bölümlendirildiği altı dönemin her birine dair kısa bir arkaplan ve 1500-1920 yılları arasında doğmuş olan bazı yazarların eserlerine kısa bakışlar. Bu genel değerlendirmeye ek olarak, modern ve daha erken dönem yazarlarının eserlerindeki benzerlikler, özellikler ve eğilimlerin yanı sıra bazı dış etkenlere vurgu yapmaya gayret edildi. Gerekli görülen yerlere belli biyografik ayrıntılar eklendi. Daha kapsamlı biyografiler eserin ikinci kısmına bırakılarak bunlar eser, çeviri ve eleştiri listeleriyle desteklendi.

Bu çalışmaya daha geniş çaplı bir projenin parçası olarak başladığımızda, kısıtlı zaman ve elimizin altındaki kaynaklar bizi keskin bir ayırım yapmaya zorladı. Öyle ki, kitaba dahil edilecek olan yazarlar

için 1920 yılını, kaynaklar için ise 1990 yılını kendimize sınır olarak belirledik. Kaynaklar, kronolojik sıra ve devamlılıkları korunmak kaydıyla, baş edilebilir bir miktara çekildi. Günlük ve haftalıklar başta olmak üzere çeşitli süreli yayınlar ve II. Dünya Savaşı sonrası dönemde Ortadoğu, Avrupa ve Amerika'da yayımlanmış olan dergiler gibi ikincil kaynaklar çalışmanın sınırları dışında kaldı. Ünlü yazarların eserleri üzerine yazılmış kitap tanıtım yazıları, doğal olarak, çalışmanın dışında bırakıldı; daha az tanınan yazarlar söz konusu olduğunda ise, bu yazılar nadir eleştiri ve bilgi kaynakları olduklarından kitaba dahil edildi. Klasik ve yeni Ermenice imla kurallarına uyuldu. Ermenice yazımda her daim soru ifade eden sözcüğün üzerinde yer alan soru işareti, eser adlarının sonuna yerleştirildi. Süreli yayınların yanına sırasıyla yayımlanma yılları ve yayın numarası yerleştirildi. Cilt numaralarının belirtildiği yerlerde ise bunları yayım tarihleri ve yayım numaraları izledi.

Alanındaki ilk girişim olarak nitelendirilebilecek bu çalışmadaki her türlü eksik gediğin sorumluluğu bana aittir. Bu edebiyat rehberinin sıradan okuyucular, öğrenciler ve akademisyenler için faydalı olmasını canıgönülden ümit ediyorum. Eğer bu çalışma, okuyucularını bu alanda daha fazla okumaya, araştırmaya yönlendirebilir ve Ermeni Çalışmaları alanına komşu akademisyenleri karşılaştırmalı çalışmalar yapmaya teşvik edebilirse, emeklerimi karşılık bulmuş sayacağım.

II. KISIM

**1500-1920 Tarihleri Arasında Doğmuş Yazarlar:
Biyografi-Bibliyografya**

ACEMYAN, ARSEN (1899-)

Divriği'nin bir köyü olan Odur'da /Kayaburun/ doğdu. Şair. İstanbul ve Sorbonne'da eğitim gördü, Ortadoğu'daki Ermeni cemaatlerinde öğretmenlik yaptı.

Derlemeler

Ampoğçagan yerger: panasdeğdzutyunner (1920-1940), (1940-1960). 2 cilt. (Venedik, 1959, 1961).

Eserler

Siro yev hayreni yerger. (Lyon, 1927).

Kasa-Bella. (Beyrut, 1942).

ACEMYAN, MGRDİÇ (1838-1917)

İstanbul'da doğdu ve oradaki Ermeni okullarında okudu. Daha sonra Venedik'teki Murad-Rapaelyan okuluna devam etti (1852-58). Ğevont Alişan'ın öğrencisi oldu. Ülkesine döndüğünde bir telgraf şirketinde çalışmaya başladı ve boş zamanlarında şiir yazdı.

Eserler (şiir)

Jbidk yev ardasuk. (İstanbul, 1871).

Vahakn: tütsaznerkutyun. (İstanbul, 1871).

Luys yev isdverk. (İstanbul, 1887).

Karnan hover. (İstanbul, 1892).

Trtrun hanker, khungi purumner, luys yev isdverk, karnan hover. (İstanbul, 1908).

Çeviriler

FRANSIZCA

APA, 45-46.

RUSÇA

AAP, 403-5.

İSPANYOLCA

APAS, 123-25.

Eleştiriler

H. A. "Mgrdiç Acemyan." B, 59 (1901), 181-84.

Harutyunyan, A. "Mgrdiç Acemyan." AM, 1902, 497-504.

Kamer. "Urvakidzner-Mgrdiç Acemyan." M, 1903/16, 250-51.

Mamigonyan, G. "Mgrdiç Acemyan." BEH, 1974/3, 181-190.

Nemtse, K. "Mgrdiç Acemyan." B, 94 (1936), 294-96.

Sarkisyan, K. "Mgrdiç Acemyani isdeğdzakordzagan gyanki vağ şrcanı." T, 1963/8, 77-88.

Sevan, A. "Mgrdiç Acemyan." HK, 6 (1927-28/10), 127-36.

ADRBED (1860-1937)

Mahlası: Adrbed.

Asıl adıyla: Sarkis Mubayyacyan. Kars'ta doğdu. Verimli ve çok yönlü yazar.

Kars ve İstanbul'da eğitim gördükten sonra zamanının büyük bir kısmını bir şehirden diğerine geçerek Transkafkasya (Aleksandrapol, Tiflis, Ahılkelek, Bakû vs.) ve Tebriz'de geçirdi. 1890'ların ortalarında Hınçak partisi saflarındaki siyasi eylemlerinden ötürü Rus hükümeti tarafından tutuklandı. 1905-06'da Avrupa'yı dolaştı ve hayatının geri kalanını Aleksandrapol'de (Leninagan/Gümrü, Ermenistan) geçirdi. Eserlerinin birçoğu çeşitli Ermenice süreli yayınlarda kalmıştır.

Derlemeler

Yegeri joğovadzı. 10 cilt. (Tebriz, 1904-1911). (9. cilt, Aleksandrapol, 1911; 10. cilt, Tiflis, 1911).
Yeger. (Erivan, 1964).

Eserler

Khev Garabed. (Tiflis, 1889). (Roman).
Almasd. (Tiflis, 1890; Moskova, 1891; Tebriz, 1905). (Roman).
Şuşan. (St. Petersburg, 1890). (Oyun).
Sarrağ. (Tiflis, 1893). (Drama).
Şkhnots. (Nor Nahçıvan, 1898). (Kısa roman).
Kor-Yeğig. (Tiflis, 1898). (Roman).
Persayi Arakeli. (Nor Nahçıvan, 1899). (Kısa roman).
Tulumbaciner. (Nor Nahçıvan, 1899). (Öykü).
Jarankner. (Nor Nahçıvan, 1899). (Öykü).
Orinagan jarank. (Tebriz, 1903).
Timagner. (Tebriz, 1904).
Çavahir. (Tebriz, 1904). (Roman).
Vibagner. (Tebriz, 1904). (Öyküler).
Carahad. (Tebriz, 1905).
Gareli e sirel? (Tebriz, 1905).
Vicag. (Tebriz, 1905).
Civağı. (Tiflis, 1911).
Ldzannern yev vampiri, arag. (Aleksandrapol, 1912). (Nesir).
Akravneri tasıptı. (Aleksandrapol, 1912). (Öykü).
Vışabamayr. (Aleksandrapol, 1912). (Öykü).
Dvjig. (Erivan, 1938; Halep, 1945; Erivan, 1948, 1964, 1969, 1975).

Diğer eserler

Khalifat. (Nor Nahçıvan, 1899).
İmamat. (Aleksandrapol, 1906).
Hoğadirutyumu Govgasum. (Aleksandrapol, 1906).
Hay takavorneri yev kağakneri tramneri nakhnagan jamanagnerits minçev Drtad. (Tiflis, 1913).
Corokhi avazanı. (Viyana, 1929).

Çeviriler (Rusça)

“Jarekha iz oserd'ia.” KHAN, 1, 6-66. Ayrıca yayımlandığı yer: RAN, 53-58.

Eleştiriler

- D. H. "Adrbed, Yergeri joğovadzu, hador 1, Tebriz, 1904." *Murc*, 1904/6, 147-51.
M. "Adrbed, Hoğadirutyunu Govgasum, Aleksandrapol, 1906." *Murc*, 1906/7, 108.
Mar., Har. "Adrbed, Kor Yeğig, Tiflis, 1898; Şkhnots, N. Nahçıvan, 1898; Jarankner, N. Nahçıvan, 1899; Persayi Arakeli, N. Nahçıvan 1899; Tulumbaciner, N. Nahçıvan, 1899." *Murc*, 1900/1, 83-90.
S. T. "Adrbedyan, S. Şuşan, Peterburg [1890]." *Murc*, 1893/4, 622-29.
Yeremyan, S. "Adrbed." *B*, 61, (1903), 251-56.

AFRİGYAN, KEVORK (1887-1918)

Öğretmen ve şair Afrigyan, Avedik İshahagian'ın (bkz.) yeğenidir. Doğduğu yer olan Aleksandrapol'de (Leninagan/Gümrü, Ermenistan) ve Şuşi'de (Karabağ) eğitim gördü.

Şiirler

Kevork Afrigyan, İshahag İshahagian, Ard. Der-Mardirosyan, yerek knar. (Erivan, 1963), 19-68.

AĞASYAN, VARSENİG (1898-1974)

Nahçıvan'ın Çahri köyünde doğdu. Ortaöğrenimini Tiflis'te aldı. Bakû'deki Ermenice günlük *Gomunisd* gazetesinde ve Ermenice radyo programında çalıştı. Birkaç tiyatro oyununun dışında sadece şiir yazdı.

Derlemeler

Hadımdir. (Bakû, 1955).

Eserler

- Panasdeğdzutyunner.* (Tiflis, 1926).
Ozeri yerki. (Bakû, 1933).
Mayragan huyzer. (Bakû, 1937).
Yerçanıg mangutyun. (Bakû, 1938).
Dzidigi khintu. (Erivan, 1940).
Donadzar. (Erivan, 1941).
Panasdeğdzutyunner. (Bakû, 1947).
Panasdeğdzutyunner. (Erivan, 1948).
Karun. (Erivan, 1952).
Jbidner. (Bakû, 1957).
Nver yerekhanerin. (Erivan, 1958).
Panasdeğdzutyunner. (Erivan, 1959).
Liriga. (Bakû, 1964).
Mayramudis şoğerov. (Erivan, 1971).

AĞAVNI (1911-1992)

Asıl adıyla: Ağavni Krikoryan. Kars'ın Taylar köyünde doğdu. Eğitimini

Leninagan'da (Gümrü) aldı. Sovyet Ermeni süreli yayınlarında, radyoda ve başkaca kuruluşlarda editör ve gazeteci olarak çalıştı. Nesir ve nazım eserler vermiştir.

Derlemeler

Yerger. 2 cilt. (Erivan, 1981-82).

Eserler

- Arderi lirigan*. (Erivan, 1930). (Şiir).
Mantaş. (Erivan, 1934). (Şiir).
Panasdegdzutyunner. 2 kitap. (Erivan, 1936, 1939). (Şiir).
Arevadzağig. (Erivan, 1937).
Gakavatzor. (Erivan, 1937).
Apuzeyt. (Erivan, 1938).
Bavlig Morozov. (Erivan, 1940).
Vortin. (Erivan, 1942).
Bardizan Vasyan. (Erivan, 1942).
Razmi yerker. (Erivan, 1942). (Şiir).
Vanga vosgetzerigi. (Erivan, 1943).
Frunzeyi dğan, Timuri. (Erivan, 1943).
Zruyts kermanagan kenerali yev çaldig aklori masin. (Erivan, 1944).
İm dağaranı. (Erivan, 1944). (Şiir).
Yerk amamamudi. (Erivan, 1947).
İnç desel em u sovorel, ağanç arek badmem tzez el. (Erivan, 1947).
Sagravor Sakon. (Erivan, 1948). (Şiir).
Hayreniki hamar. (Erivan, 1950).
Yerevanyan yerker. (Erivan, 1951). (Şiir).
Mer pagayin camparum. (Erivan, 1952).
Şirag. (Erivan, 1954, 1957, 1963 [2 kitap], 1973). (Roman).
Hayreri mangutyunu. (Erivan, 1959).
İrignamud. (Erivan, 1962).
Nra mdermagan aşkharhum. (Erivan, 1975). (Avedik İshahagyan hakkında anılar).
Campaneri gogancı. (Erivan, 1977). (Öyküler).
Pari luys, Arek. (Erivan, 1980). (Roman).
"Khğci tadasdanı." SG, 1980/3, 39-77. (Oyun).
"Maro Vartani." SG, 1983/3 10-21. (Öyküler).
Mışd gançoğ tçayner. (Erivan, 1983).

Çeviriler

ALMANCA

Movsessian, L. "Herbstaufgang." *Armenische Grammatik* (Viyana, 1959), 282-83.

RUSÇA

Sadovskii, A. *Şirak*. (Moskova, 1956).

Sadovskii, A., ve Dudintsev, V. *Şirak*. 2 cilt. (Moskova, 1960-64, 1967).

Eleştiriler

Ağapapyan, S. "Ardzvnagi-Areki hasunutyuni." SG, 1981/3, 129-31.
Tarpni, V. "Khosk Ağavnu masin." SG, 1981/9, 63-67.

AĞAYAN, ĞAZAROS (1840-1911)

Gürcistan'ın Bolnisi bölgesindeki Haçen köyünde doğdu. Eğitimini köyünde aldı ve bir sene Tiflis'teki Nersisyan okuluna devam etti (1853). Tiflis, Moskova ve St. Petersburg'ta dizgici olarak çalıştı (1861-67). *Ararat* süreli yayını hazırladı (1869-70) ve Transkafkasya'daki Ermeni okullarında öğretmenlik yaptı (1870-72). Ağayan, Hınçak partisi üyesi olduğu şüphesiyle Nor Nahçıvan ve Kırım'a sürgün edildi (1898-1900). Tiflis'te öldü.

Derlemeler

İmdir yerger. (Erivan, 1939).
İncikyan, A., ve Asadryan, A., (ed.) *Yerger.* 4 cilt. (Erivan, 1939-50).
İmdir yerger. (Erivan, 1956).
Yergeri joğovadzı. 4 cilt. (Erivan, 1962-63).
Yergeri joğovadzı. 3 cilt. (Erivan, 1973-74).
Yergeri joğovadzı. 4 cilt. (Erivan, 1979).
Yerger. (Erivan, 1981).

Eserler

Arutyun yev Manuel: azkayin veb. 1. cilt (Tiflis, 1867). 1-3. cilt (Tiflis, 1888-1893). (Roman).
Yergu kuyr. (Tiflis, 1872, 1892, 1916; Erivan, 1962). (Kısa roman).
Anahid. (Tiflis, 1881, 1891, 1903; Erivan, 1944, 1973, 1983; Beyrut, 1971). (Öykü).
Srink hovvagan. (Tiflis, 1882). (Şiir).
Areknazan gam Gakhartagan aşkharh. (Tiflis, 1887; Beyrut, 1955; Erivan, 1984). (Masal).
Dork-Ankeğ yev Hayganuş Keğetsig. (Tiflis, 1888). (Manzume).
Panasdeğdzutyunner. (Tiflis, 1890, 1903). (Şiir).
İm gyanki klkavor tebkeri. (Tiflis, 1893; Erivan, 1955). (Anı).
Jamanagagits adenakhosutyun. (Tiflis, 1898).
Hekyatner. 2 cilt. (Tiflis, 1904). (Masal).
Hekyatner. (Erivan, 1937, 1952, 1959, 1968). (Masal).
Köroğli. (Tiflis, 1908; İstanbul, 1924). (Nesir).
Panasdeğdzutyunner. (Erivan, 1938). (Şiir).
Andari manugi. (Erivan, 1966, 1984). (Masal).
Hazaran plpul. (Erivan, 1983). (Masal).
Mangagan badmvadzknner. (Erivan, 1983). (Çocuk masalları).
Manuşag. (Erivan, 1983). (Şiir).
Aslan pala. (Erivan, 1986). (Masal).

Çeviriler

FRANSIZCA

LPA, 174-75.

RUSÇA

Anaid. (Erivan, 1983).

Areknazan: Skazka. (Erivan, 1988).

Areknazan ili zakoldovanny mir. (Bakû, 1902).

RUSÇA DERLEMELER

İzbrannoye. (Erivan, 1941).

Skazki. (Erivan, 1952).

Skazki. (Erivan, 1989).

RUSÇA ANTOLOJİLER

ABS, 471-518.

BPA, 297-98.

KHAN, 2, 213-28.

Bibliyografya

Khanzatyán, P., ve Atyán, K. *Ĝazaros Aĝayan (1840-1911): madenakidutyun.* (Erivan, 1972).

Eleştiriler

Apel Sargavak. "Ĝazaros Aĝayan, nra hişadagin (1840-1911)." A, 1911, 605-12, 700-6, 786-92.

Asadryan, A. *Ĝazaros Aĝayan, gyankn u kordzuneutyuni.* (Erivan, 1940).

———. "Ĝazaros Aĝayani keĝarvesdagan artzagi." T, 1961/8, 49-64.

———. *Ĝazaros Aĝayanı jamanagagitsneri huşerum.* (Erivan, 1967).

Asdvadzadryan, V. *Pedagogičeskaya deyatelnost K. Agayana.* (Erivan, 1941).

———. *Ĝ. Aĝayanı mangavarj.* (Erivan, 1957).

Avtantilyan, A. "Ĝazaros Aĝayani pilisopayagan yev sotsiolokiagan hayatskneri şurçı." PBH, 1962/3, 165-72.

———. *Ĝazaros Aĝayanı aşkharhayatskı.* (Erivan, 1983).

Canaşyan, M. "Ĝazaros Aĝayan yev ir 'Yergu kuyr' vebı." B, 110 (1952), 49-54.

Çrbaşyan, Et. "Aĝayan-Tumanyan kragan jarankutyán hartsi şurçı." PBH, 1990/2, 41-61.

Erukyan, J. "Ĝazaros Aĝayanı huşakir." L, 1970/7, 76-84.

Harutyunyan, K. "Ĝazaros Aĝayanı gensakrutyanı veraperoĝ pasdatĝter." EJ, 1949/3-4, 58-63.

Muratyan, H. *Ĝazaros Aĝayan.* (Erivan, 1941).

Raffi. "Baron Ĝ. Aĝayantsi hastsein." *Artzakank*, 6 (1887/39), 615-16; 6 (1887/47-48), 741-42.

Sarksyan, Kh. "Arutyun yev Manveli' yergu hradaragutyunnerı." T, 1964/2, 47-56.

Sdepanyan, H. "Ĝazaros Aĝayants." HK, 12 (1933-34/5), 46-55; 6, 49-64; 7, 70-76; 8, 61-72; 9, 59-65; 10, 69-78; 11, 68-79.

Şahaziz, Y. "İm huşerits: Ĝazaros Aĝayanı." EJ, 1948/10-12, 73-79.

Şirvanzate, "Ĝazaros Aĝayants." HK, 2 (1923-24/9), 46-50.

Yeremyan, S. "Ĝazaros Aĝayan, krakedı." B, 61 (1903), 306-19.

AĞEKSANTR I, ÇUĞAYETSI, Ermenistan Katolikosu (ö. 1714)

Hayatı hakkında herhangi bir bilgi mevcut değil. Yeni Culfa Amenaprgiç manastırının başrahipliğini yaptı (İsfahan, 1697-1706). 1706-14 yıllarında Eçmiadzin katolikosluğu görevini yürüttü. Görev başında öldü ve Eçmiadzin'de gömüldü.

Eserler

Kirk adenagan vor asi vicaçanagan. (Yeni Culfa, 1687). Sonraki baskı, *Kirk vor goçi adenagan.* (İstanbul, 1783).

Krkuyg vor goçi ağotamaduyts. Kantzaran ukhdaganutyanyan, ağotamaduyts yev isposaran'da basılmıştır. (Nor Nahçıvan, 1790). Sonraki baskı, *Ağotamaduyts kantzaran ukhdaganutyanyan, ağotamaduyts yev isposaran hokevor...* (Moskova, 1840). *Azkaser araradyan*, 1848/12, 91-95. (İlk buyruk metni).

Papa XI. Clement'e mektup. İkinci düzelti. *Masyats ağavni'nin* içinde, 1856, 114-23. Ayrıca yayımlandığı yer: *Paros*, 1873/2, 6-14.

Papa XI. Clement'e mektup. İlk düzelti. *Arşaluys araradyan'da*, 1857/554 ve 555. Ayrıca yayımlandığı yer: *Badmutyuy Nor Çuğayu vor hAsbahan*, H. Der Hovhanyants, 2. cilt (Yeni Culfa, 1881), 38-46. Ayrıca yayımlandığı yer: *B*, 1922, 354-57.

İkinci buyruk metni. *Badmutyuy Nor Çuğayu vor hAsbahan'da*, H. Der Hovhanyants, 2. cilt, (Yeni Culfa, 1881), 36-37.

Purvar Ermenilerine berat ve Şrşgan Ermenilerine berat. *Badmutyuy Nor Çuğayu vor hAsbahan'da*, H. Der Hovhanyants, 2. cilt, (Yeni Culfa, 1881), 102-3, 309.

Yeni Culfa'daki Amenaprgiç manastırı Psikopos Movses'e mektup. *Badmutyuy Nor Çuğayu vor hAsbahan'da*, H. Der Hovhanyants, 2. cilt, (Yeni Culfa, 1881), 35-36.

Papa XI. Clement'e mektup. Birinci ve ikinci düzeltiler. *HA'da*, 1914, 539-52. Ayrıca yayımlandığı yer: *Gensakrutyunner yergu hay badriarkneru yev dasn yebisgobosneru yev jamanagin hay gatoğigyayk*, K. Kalemkaryan. (Viyan, 1915), 196-215.

Rus I. Peter'a mektup. *Hay-rus oriendatsiayi dzakman khntin*, A. Hovhannisyanyan. (Eçmiadzin, 1921), ek s. 13-15.

"A./araçin/ Gontag Ağeksantr A Çuğayetsi gatoğigosi (1706-1714)." *HA*, 1942, 108-10.

"K./yerrort/ Gontag Ağeksantr Çuğayetsi gatoğigosi." *HA*, 1942, 113-15.

"P./yergort/ Gontag Ağeksantr Çuğayetsi gat.i." *HA*, 1942, 110-13.

Çeviriler (Rusça)

Ezov, K. A. *Snoşeniya Petra Velikovo s armyanskim narodom.* (St. Petersburg, 1898), xliv-xlv. (I. Peter'a mektubunun çevirisi).

Eleştiriler

Ayvazovski, K. "Tuğt Ağeksantr gatoğigosi ar Babn Hromay Gğemes JA." *Masyats ağavni*, 1856, 110-23.

Kalemkaryan, K. "Hovagim v. Çuğayetsi, arkyebisgobos Eçmiadzni (1666-1720)." *HA*, 1914, 532-62.